

Деревянко Б. В. Вплив наукової спадщини академіка В.К. Мамутова на сучасний стан правової системи України. *Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова : мат. круглого столу* (8 лютого 2019 р., м. Київ). Наук. ред. В.А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 27-31.

ВПЛИВ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ АКАДЕМІКА В.К. МАМУТОВА НА СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Деревянко Б.В.,

доктор юридичних наук, професор

Наукову спадщину В.К. Мамутова та її вплив на розвиток правової науки взагалі та науки господарського права зокрема в Україні й інших пострадянських державах неможливо переоцінити. Його праці аналізує кожен дослідник відносин, пов'язаних із державним регулюванням та ринковим саморегулюванням економіки.

В.К. Мамутов народився 30 січня 1928 року у місті Одесі. А його життя було тісно пов'язано із діяльністю Уральської та Донецької шкіл господарського права, формування яких припало на рубіж 1950-х – 1960-х років, коли після смерті Й.В. Сталіна та «Хрущівської відлиги» було знято заборону на проведення наукових досліджень з господарського права.

Роботи В.К. Мамутова завжди відрізнялися логічністю і послідовністю, а також глибиною думок та простим, але напрочуд якісним підбором аргументів. Ще у 1960-х роках В.К. Мамутов досліджував особливості господарської компетенції державних органів, в межах якої ними здійснювався пошук відповідей на складні виклики в економіці [1]; проводив порівняльний аналіз понять «компетенція» та «правоздатність» державних господарських органів [2], завдяки чому термін «компетенція» крім адміністративного права отримав поширення у праві господарському (часто він застосовується у словосполученні «господарська компетенція»), а термін «правоздатність» отримав свого нового розвитку і нових якостей у науці господарського права; досліджував складні організаційно-господарські відносини, що існували між державними підприємствами та органами господарського керівництва [3].

У названі роки В.К. Мамутов уже працював у місті Донецьку, де розпочинав формування наукової школи господарського права. А в цей же час на базі його alma mater – Свердловського юридичного інституту – було розроблено і запропоновано радянському законодавцеві проект Господарського кодексу СРСР. І хоча В.К. Мамутов не брав участі у його розробці, проте сама ідея кодифікації господарського законодавства йому сподобалася. Господарське законодавство є універсальним і поширюється не просто на окремі держави чи республіки, а на цілі регіони світу. Можливо це пов'язано із схожими правилами виробництва і торгівлі, що застосовуються у різних державах, із однаковими вимогами до стандартизації і

Деревянко Б. В. Вплив наукової спадщини академіка В.К. Мамутова на сучасний стан правової системи України. *Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова : мат. круглого столу* (8 лютого 2019 р., м. Київ). Наук. ред. В.А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 27-31.

сертифікації, однотипними фізичними та хімічними властивостями товарів, робіт, послуг, пробами дорогоцінних металів, що використовувалися в якості грошей, тощо. Описане вище стало причиною того, що у США на рівні кожного штату (а саме штат є основним суб'єктом права США, а не держава чи громадянин) ухвалено та працює цивільне і кримінальне законодавство, яке відрізняється від відповідного законодавства інших штатів, а на рівні усієї держави ухвалено та діє Зразковий (Єдиний, Єдинообразний) комерційний кодекс США – Uniform Commercial Code; на рівні колишнього СРСР кожна союзна республіка мала власний цивільний та кримінальний кодекс, який у певній мірі відрізнявся від аналогічних кодексів інших республік, а господарське законодавство приймалося на загальнодержавному рівні та поширювало вплив на територію усіх республік (спочатку це були постанови Ради Міністрів СРСР з господарських питань, а пізніше це стали проекти Господарського кодексу СРСР).

Радянська влада не підтримала уральський проект Господарського кодексу СРСР. Проте його поява стала каталізатором розробки аналогічного проекту на українських землях в межах Донецької та Київської шкіл господарського права. Активну участь у цих процесах брав В.К. Мамутов, якого у 1972 році було обрано членом-кореспондентом АН УРСР, а в 1988 році – академіком АН УРСР. У цей час вченим робляться спроби пошуку шляхів удосконалення правового регулювання господарської діяльності в українських землях та на території усього СРСР [4]. У 1980-х роках на базі Інституту економіки промисловості АН УРСР за участі фахівців із ДонДУ (зараз ДонНУ), а також представників Київської та Харківської шкіл господарського права було розроблено проект Господарського кодексу СРСР, який також прийнято не було.

В.К. Мамутов з початку 1992 року організував та очолив Інститут економіко-правових досліджень НАН України. І в межах цієї науково-дослідної установи із залученням фахівців із інших наукових установ та закладів освіти України у 1990-х роках було підготовлено проект Господарського кодексу України (далі – ГК України). І саме В.К. Мамутова справедливо називають «батьком Господарського кодексу України». Такі думки підтверджують і ідейні опоненти відомого вченого. Окремі представники шкіл цивільного права заперечують існування науки та галузі господарського права. У сліпій бездоказовій критиці ними часто висловлюється думка, що науку господарського права вигадав В.К. Мамутов. Насправді наука господарського права існувала та розвивалася ще тисячі років тому, через що В.К. Мамутов фізично не міг її вигадати. Але сама наявність таких висловів зі стану ідейних противників підтверджує наявність величезного

Деревянко Б. В. Вплив наукової спадщини академіка В.К. Мамутова на сучасний стан правової системи України. *Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова : мат. круглого столу* (8 лютого 2019 р., м. Київ). Наук. ред. В.А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 27-31.

авторитету В.К. Мамутова та незаперечне значення його життєвого творчого доробку.

Необхідно погодитися із цивілістами у тому, що В.К. Мамутов переймався не лише розробкою ГК України та виконанням адміністративних функцій, пов'язаних із керівництвом відомим НДІ. Вченим було організовано роботу та взято особисту участь у підготовці фундаментальних навчальних видань з господарського права. Так, у 1996 році побачив світ унікальний підручник «Господарче право зарубіжних країн», підготовлений у співавторстві з ще одним відомим господарником – професором О.О. Чувпилом [5]. А в 2002 році було опубліковано та видано великим тиражем російською мовою значний за обсягом і змістом підручник з господарського права, в підготовці якого взяли участь десятки вчених і викладачів - господарників із Києва, Донецька, Харкова, Одеси та інших міст України [6]. Зміст названого підручника було визначено за паспортом спеціальності 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. На основі цього підручника пізніше було підготовлено значну кількість інших підручників і посібників з господарського права та його підгалузей.

16 січня 2003 року Верховною Радою України було прийнято ГК України [7], розробка якого є заслугою особисто В.К. Мамутова та значного наукового колективу фахівців-господарників. Десятиліття плідної праці, надій та сподівань вчених і практиків знайшли прояв у ГК України. Проте і після цього академік не отримав можливості для спокійної праці, оскільки окремі деструктивні елементи як серед вчених, так і серед чиновників та політиків не полишають спроб скасувати повністю або частково ГК України та хоч якось нашкодити його розробникам і прихильникам. А тому академік В.К. Мамутов постійно відстоював право на існування ГК України [8], наводив переваги кодифікації господарського законодавства України [9], робив висновки з роботи ГК України протягом останніх років [10], переконував у важливості ефективного функціонування ГК України не лише наукову спільноту, але й юристів-практиків, юридичну громадськість та пересічних комерсантів [11], відстоював ідеї посилення публічно-правового регулювання відносин у сфері економіки [12], пропонував розширювати техніко-юридичний інструментарій з метою вдосконалення наявного господарського законодавства [13], був вимушений відповідати цивілістам на їхні агресивні нападки на колег і взагалі кодифікацію господарського законодавства, право існування і розвиток господарського права [14].

Одразу після набуття чинності ГК України самі автори на чолі з В.К. Мамутовим надали власний авторський коментар положенням ГК України [15],

Деревянко Б. В. Вплив наукової спадщини академіка В.К. Мамутова на сучасний стан правової системи України. *Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова : мат. круглого столу* (8 лютого 2019 р., м. Київ). Наук. ред. В.А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 27-31.

а пізніше за підтримки В.К. Мамутова було надано коментар ГК України значним колективом авторів під редакцією А.Г. Бобкової [16].

Як вказувалося на початку доповіді, роль В.К. Мамутова у розвитку господарського права не обмежується географічними і політичними кордонами України. Інститут економіко-правових досліджень НАН України та особисто В.К. Мамутова багаторазово відвідували делегації юристів із Республіки Казахстан, якими вивчався досвід регулювання відносин в економіці ГК України, а українські вчені за особистим дорученням В.К. Мамутова вивчали різні глави проекту майбутнього кодексу Республіки Казахстан та надавали критичні зауваження і побажання. А 29 жовтня 2015 року було прийнято Підприємницький кодекс Республіки Казахстан, який зараз ефективно діє й удосконалюється.

На жаль, сьогодні В.К. Мамутов уже не напише нової статті, проекту закону чи кодексу, проте положення його робіт і висловлені вголос думки можна віднести до правової доктрини господарського права, його ідеї продовжують реалізовувати численні учні – доктори і кандидати юридичних наук з господарського права, його дітище – ГК України показав себе ефективним джерелом господарського законодавства, в розвиток якого розробляються і приймаються численні акти спеціального господарського законодавства.

Література:

1. Мамутов В.К. Компетенция государственных органов в решении хозяйственных вопросов / В.К. Мамутов. М.: Юрид. лит., 1964. 266 с.
2. Мамутов В.К. О соотношении понятий компетенции и правоспособности государственных хозяйственных органов. *Изв. вузов. Правоведение*. 1965. № 4. С. 56–63.
3. Мамутов В.К. Предприятие и вышестоящий хозяйственный орган / В.К. Мамутов. М.: Юрид. лит., 1969. 237 с.
4. Мамутов В.К. Совершенствование правового регулирования хозяйственной деятельности / В.К. Мамутов. К.: Наук. думка, 1982. 238 с.
5. Мамутов В.К. Господарче право зарубіжних країн: підручник / В.К. Мамутов, О.О. Чувпило. К.: Ділова Україна, 1996. 352 с.
6. Хозяйственное право: учебник / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, В.В. Хахулин и др.; под ред. Мамутова В.К. К.: Юринком Интер, 2002. 912 с.
7. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.
8. Мамутов В.К. Важное направление правового обеспечения экономики – кодификация: науч. доклад / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. Донецк: Юго-Восток, 2009. 34 с.

Деревянко Б. В. Вплив наукової спадщини академіка В.К. Мамутова на сучасний стан правової системи України. *Перші наукові читання пам'яті академіка В.К. Мамутова : мат. круглого столу* (8 лютого 2019 р., м. Київ). Наук. ред. В.А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 27-31.

9. Мамутов В.К. Кодифікація: сб. науч. тр. / В.К. Мамутов. К.: Юрінком Інтер, 2011. 248 с.
10. Мамутов В. Господарський кодекс у системі правового забезпечення економіки в Україні. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 203–215.
11. Мамутов В.К. Не распылять, а консолидировать. *Закон и бизнес*. 2008. 12-18 апр. С. 11.
12. Мамутов В. Посилення публічних засад у правовому регулюванні господарської діяльності. *Право України*. 2009. № 9. С. 83–94.
13. Мамутов В. Повніше використовувати техніко-юридичні засоби удосконалення законодавства. *Право України*. 2008. № 2. С. 3–8.
14. Мамутов В.К. По поводу одной статьи Е.А. Суханова. *Предпринимательское право*. 2011. № 2. С. 5–6.
15. Мамутов В.К. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За ред. В.К. Мамутова. К.: Юрінком Інтер, 2004. 688 с.
16. Хозяйственный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / под общ. ред. А.Г. Бобковой. Х.: Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н.Н., 2008. 1296 с.